

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.70>

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА РОБОТУ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ ТА ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ В УКРАЇНІ

Панчишин М.В.

*студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»
ORCID: 0009-0009-1311-0181*

Сливка М.М.,

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0003-2679-1632*

Панчишин М.В., Сливка М.М. Вплив воєнного стану на роботу платіжних систем та грошових переказів в Україні.

Стаття присвячена впливу воєнного стану на функціонування платіжних систем та процеси грошових переказів в Україні. В умовах повномасштабної війни особливої актуальності набуває питання стабільності фінансової інфраструктури, оскільки ефективна робота платіжних систем забезпечує безперервність економічних процесів, підтримує довіру населення до банківського сектору та сприяє збереженню фінансової безпеки держави.

Проаналізовано особливості діяльності банківських і небанківських фінансових установ у період воєнного стану, а також основні механізми регулювання, які застосовуються Національним банком України для забезпечення стабільності платіжного ринку.

Вказано, що запровадження воєнного стану в Україні у 2022 році стало серйозним випробуванням для всієї фінансової системи держави. Основним завданням Національного банку України та комерційних банків стало забезпечення безперервності розрахунків, платіжних операцій і доступу громадян до власних коштів.

Акцентовано увагу, що більшість банків розширили функціонал мобільних застосунків, дозволивши дистанційне відкриття рахунків, заміну карток і перекази між фізичними особами без комісій. Ці рішення підтвердили, що цифровізація банківського сектору стала основою фінансової стійкості України під час війни.

Констатовано, що можливість отримання міжнародних переказів через системи Western Union, Ria, MoneyGram, Wise та інші залишалася відкритою. Цей механізм став критично важливим для мільйонів внутрішньо переміщених осіб і громадян, які виїхали за кордон, оскільки дозволяв підтримувати фінансові зв'язки з Україною.

Встановлено, що існують проблеми, пов'язані з нерівномірністю доступу до фінансових послуг у регіонах, ризиками збоїв у міжнародних переказах та потребою подальшого вдосконалення правового регулювання.

Наголошено, що навіть у складних умовах воєнного стану українська платіжна система залишається функціонально стійкою завдяки ефективним діям Національного банку України, цифровізації фінансових процесів та активній співпраці банківського сектору з державними органами.

Ключові слова: платіжна система; воєнний стан; Національний банк України; грошові перекази; фінансова стабільність; правове регулювання; банківська система; цифрові платежі.

Panchyshyn M.V., Slyvka M.M. The impact of martial law on the operation of payment systems and money transfers in Ukraine.

The article is devoted to the impact of martial law on the functioning of payment systems and money transfer processes in Ukraine. In the context of full-scale war, the issue of financial infrastructure

stability becomes particularly relevant, as the effective operation of payment systems ensures the continuity of economic processes, maintains public confidence in the banking sector, and contributes to the preservation of the state's financial security.

The article analyzes the peculiarities of the activities of banking and non-banking financial institutions during martial law, as well as the main regulatory mechanisms used by the National Bank of Ukraine to ensure the stability of the payment market.

It is noted that the introduction of martial law in Ukraine in 2022 was a serious test for the entire financial system of the state. The main task of the National Bank of Ukraine and commercial banks was to ensure the continuity of settlements, payment transactions, and citizens' access to their own funds.

It is emphasized that most banks have expanded the functionality of mobile applications, allowing remote account opening, card replacement, and transfers between individuals without commissions. These decisions confirmed that the digitalization of the banking sector became the basis for Ukraine's financial stability during the war.

It was noted that the possibility of receiving international transfers through Western Union, Ria, MoneyGram, Wise, and other systems remained open. This mechanism has become critically important for millions of internally displaced persons and citizens who have left the country, as it has allowed them to maintain financial ties with Ukraine.

It has been established that there are problems related to uneven access to financial services in the regions, risks of disruptions in international transfers, and the need for further improvement of legal regulation.

It was emphasized that even in the difficult conditions of martial law, the Ukrainian payment system remains functionally stable thanks to the effective actions of the National Bank of Ukraine, the digitization of financial processes, and active cooperation between the banking sector and state authorities.

Key words: payment system; martial law; National Bank of Ukraine; money transfers; financial stability; legal regulation; banking system; digital payments.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни особливої актуальності набуває питання стабільності фінансової інфраструктури, оскільки ефективна робота платіжних систем забезпечує безперервність економічних процесів, підтримує довіру населення до банківського сектору та сприяє збереженню фінансової безпеки держави.

Мета дослідження полягає у виявленні основних тенденцій впливу воєнного стану на роботу платіжних систем та процеси грошових переказів.

Стан опрацювання проблематики. Платіжні системи та їх правове регулювання були предметом наукових досліджень таких науковців, як: О.М. Лобач, А.В. Лозовицький, А.С. Ковальчук, М.А. Пожидаєва, К.О. Токарева, І.Г. Ханін та ін.

Виклад основного матеріалу. В умовах стрімкого розвитку цифрової економіки в Україні та світі дедалі більшої популярності набувають безготівкові розрахунки, які здебільшого здійснюються через платіжні системи. Вони суттєво спрощують, прискорюють і підвищують безпеку фінансових операцій між контрагентами, покупцями та продавцями, платниками й одержувачами.

Платіжна система – це сукупність платіжної організації, її учасників та відносин, які виникають між ними в процесі здійснення переказів коштів. Основною функцією платіжної системи є забезпечення проведення переказів грошових коштів [1, с. 86].

Важливе значення у формуванні грошової системи України мав Указ Президента України від 25 серпня 1996 року № 762/96 «Про грошову реформу в Україні», яким було запроваджено в обіг національну валюту – гривню.

Згідно зі статтею 99 Конституції України, грошовою одиницею України є гривня, а забезпечення стабільності національної валюти – основна функція Національного банку України. Ця конституційна норма створює правову основу для діяльності платіжних систем, адже стабільність валюти є ключовим чинником ефективності грошового обігу та фінансових розрахунків.

Грошові кошти можуть існувати у двох формах – готівковій, тобто у вигляді реальних грошових знаків, та безготівковій, яка представлена записами на банківських рахунках. Під час здійснення переказів або розрахункових операцій можуть використовуватися кошти обох форм – як готівкові, так і безготівкові.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про Національний банк України», НБУ організовує створення, розвиток та контроль за функціонуванням платіжних систем в Україні, а також визначає порядок здійснення безготівкових розрахунків. Це означає, що НБУ виконує не лише регуляторну, а й координуючу функцію, спрямовану на підтримку фінансової стабільності та безпеки розрахункових операцій.

Готівкові розрахунки – це платежі, що здійснюються у формі готівки юридичними та фізичними особами за продані товари, надані послуги чи виконані роботи, а також за операціями, не пов'язаними з реалізацією продукції або майна [2, с. 185].

Безготівкові платежі є сучасним, зручним і надійним способом здійснення оплати за товари та послуги. Активний розвиток цього напрямку сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій і стимулює економічне зростання держави. Національний банк України визначає основні вимоги та порядок проведення таких розрахунків, забезпечуючи їх стабільність, ефективність і захист учасників платіжного процесу. [1, с. 96].

Суб'єктами правових відносин, що виникають при здійсненні переказу коштів, є учасники, користувачі (платники, отримувачі) платіжних систем.

До ключових функцій платіжних систем належать такі:

1) Розрахункова функція. Це основна функція, що полягає в організації та проведенні платежів між учасниками економічних відносин. Платіжні системи забезпечують обмін грошовими зобов'язаннями між банками, підприємствами, органами державної влади та фізичними особами в електронній або паперовій формі.

2) Функція перерозподілу грошових потоків. Завдяки платіжним системам відбувається перерозподіл коштів між різними секторами економіки, що сприяє підтриманню ліквідності фінансових установ і забезпечує ефективне функціонування ринку.

3) Контрольна (облікова) функція. Платіжні системи ведуть облік усіх транзакцій, забезпечуючи прозорість розрахунків і можливість моніторингу грошових потоків. Це дозволяє контролюючим органам та центральним банкам аналізувати фінансові операції, запобігати шахрайству та фінансовим злочинам.

4) Функція забезпечення фінансової стабільності. Надійна платіжна інфраструктура є важливою передумовою стабільності фінансової системи. Вона мінімізує ризики затримок платежів, зменшує системні ризики у банківському секторі та сприяє довірі учасників ринку.

5) Інноваційна та інтеграційна функції. Сучасні платіжні системи відіграють роль каталізатора цифровізації фінансових послуг. Вони сприяють впровадженню нових технологій (наприклад, мобільних платежів, криптотранзакцій, безконтактних карт), інтегруючи національні фінансові ринки у глобальну економіку.

6) Соціально-економічна функція. Платіжні системи полегшують доступ громадян до фінансових послуг, сприяють розвитку електронної комерції, підвищують фінансову інклюзивність і формують довіру до національної валюти.

Існують внутрішньодержавні та міжнародні платіжні системи.

Внутрішньодержавна платіжна система – це система, платіжна організація якої має статус резидента України та провадить діяльність із здійснення переказів коштів виключно в межах території держави. [3, с. 111].

Міжнародна платіжна система – це платіжна система, платіжна організація якої може мати статус як резидента, так і нерезидента, що функціонує на території двох або більше держав і забезпечує здійснення переказів коштів у межах цієї системи, у тому числі між різними країнами. [3, с. 111].

В Україні провідну роль у роботі платіжних систем і грошових переказів відіграють ПриватБанк, Ощадбанк, Укргазбанк та інноваційний Монобанк. ПриватБанк, найбільший банк країни, є оператором власної системи PrivatMoney і активно співпрацює з міжнародними платіжними системами (Visa, Mastercard, UnionPay), забезпечуючи основну частку внутрішніх і зовнішніх переказів. Ощадбанк має широку мережу відділень і розвинену систему безготівкових розрахунків, зокрема власну систему MY TRANSFER для внутрішніх та міжнародних операцій. Укргазбанк поєднує фінансову стабільність із розвитком сучасних цифрових сервісів, що сприяють екологічним і соціально відповідальним фінансовим рішенням.

Монобанк, перший український мобільний банк без відділень, зробив вагомий внесок у цифровізацію платіжного ринку. Завдяки повністю онлайн-моделі обслуговування, швидким переказам між картками, інтеграції з Apple Pay, Google Pay та підтримці міжнародних переказів, Монобанк сприяє підвищенню швидкості та зручності розрахунків. Усі ці банки є учасниками Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП) та відіграють стратегічну роль у розвитку фінансової інфраструктури, підвищуючи рівень фінансової інклюзії та цифровізації банківського сектору України.

Іноземні компанії зареєстрували на території України 11 платіжних систем, серед яких чотири карткові мережі – Visa, Mastercard, American Express та UnionPay International. Вони відповідають за проведення та обробку транзакцій за допомогою банківських карток. Решта сім систем – це міжнародні сервіси для здійснення грошових переказів, зокрема такі відомі оператори, як Western Union і MoneyGram [3, с. 110].

В умовах воєнного стану фінансова система України набула статусу одного з ключових елементів економічної та національної безпеки. Правове регулювання платіжних систем і розрахункових операцій у цей період здійснюється насамперед відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Закону України «Про Національний банк України», а також Постанови НБУ

№ 18 [4] «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24 лютого 2022 року (зі змінами). Ці нормативні акти визначають правові засади стабільного функціонування банківської системи, її особливий режим діяльності, а також баланс між потребою у фінансовій гнучкості для громадян і бізнесу та необхідністю запобігання економічним загрозам у період військової агресії. Зокрема, НБУ отримав розширені повноваження щодо оперативного регулювання валютного ринку, платіжних систем і діяльності фінансових установ [5].

У межах Постанови № 18 Національний банк установив низку обмежень, покликаних мінімізувати ризики фінансової дестабілізації. Зокрема, було введено ліміти на зняття готівки (до 100 тис. грн на добу) та заборону на видачу готівкової іноземної валюти (за винятком установ, що забезпечують виконання мобілізаційних завдань). Також запроваджено мораторій на транскордонні валютні платежі, окрім тих, що мають соціально-гуманітарний або державний характер: лікування, навчання, виплата аліментів, витрати на поховання тощо. Особливу увагу приділено операціям із платіжними картками, де встановлено обмеження на так звані «квзікеш»-операції (поповнення електронних гаманців, брокерських рахунків, купівля віртуальних активів тощо) у розмірі до 100 000 грн на місяць. Такі заходи мали подвійний ефект: з одного боку – запобігали витоку капіталу за межі держави, а з іншого – підтримували фінансову дисципліну й довіру до банківського сектору [5].

Водночас НБУ поступово впроваджував елементи валютної лібералізації для адаптації ринку до реальних потреб економіки. Зокрема, Постанова НБУ від 21 травня 2022 року скасувала обмеження на відхилення курсу продажу валюти від офіційного більш ніж на 10%, що дозволило наблизити офіційний курс до ринкового. Це рішення мало стратегічне значення, адже дало змогу стабілізувати валютний ринок, зменшити спекулятивний тиск та підвищити прозорість конвертаційних операцій. Попри жорсткі регуляторні умови, збережено безперервність безготівкових розрахунків, а також можливість отримання міжнародних переказів, що забезпечило підтримку економічної активності населення та бізнесу. У сукупності ці заходи демонструють формування адаптивної моделі фінансового регулювання, що поєднує принципи економічної доцільності, національної безпеки та збереження довіри до банківської системи навіть у надзвичайних умовах [5].

Запровадження воєнного стану в Україні у 2022 році стало серйозним випробуванням для всієї фінансової системи держави. Основним завданням Національного банку України та комерційних банків стало забезпечення безперервності розрахунків, платіжних операцій і доступу громадян до власних коштів. У цей період регулятор, спираючись на Постанову НБУ № 18 від 24.02.2022 р. «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [4], вжив низку заходів для стабілізації грошового обігу, збереження ліквідності банків і контролю валютних потоків. Незважаючи на значні виклики, фінансова система продемонструвала високу адаптивність – жодна велика українська платіжна система не припинила роботу, а електронні канали залишалися основним засобом здійснення операцій.

Важливу роль у підтриманні фінансової стабільності відіграли провідні українські банки – АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Універсал Банк» (Monobank), АТ «Ощадбанк», АТ «Райффайзен Банк» та інші. «ПриватБанк» зберіг доступність сервісів «Приват24» навіть у кризових умовах, а «Monobank» завдяки цифровій архітектурі зміг оперативно адаптувати сервіси до нових обмежень, забезпечивши швидкі перекази, оплату рахунків і волонтерські збори. Більшість банків розширили функціонал мобільних застосунків, дозволивши дистанційне відкриття рахунків, заміну карток і перекази між фізичними особами без комісій. Ці рішення підтвердили, що цифровізація банківського сектору стала основою фінансової стійкості України під час війни.

На міжнародному рівні платіжна інфраструктура також зазнала змін. Системи Visa, Mastercard та НПС «Простір» продовжили роботу в Україні без перебоїв, забезпечуючи стабільність розрахунків як усередині країни, так і за кордоном. Водночас American Express (AMEX) з початку повномасштабного вторгнення припинила операційну діяльність на території держав-агресорів, проте зберегла співпрацю з українськими банками через міжнародні партнери, що дозволило власникам карток AMEX і надалі здійснювати платежі за кордоном. Натомість китайська платіжна система UnionPay International, попри початковий інтерес деяких українських банків до співпраці (зокрема після відключення російських банків від Visa/Mastercard), так і не стала масово використовуваним інструментом в Україні. Це пояснюється як регуляторними складнощами, так і стратегічним орієнтуванням НБУ на західні платіжні стандарти.

Слід зазначити, що можливість отримання міжнародних переказів через системи Western Union, Ria, MoneyGram, Wise та інші залишалася відкритою. Цей механізм став критично важливим для мільйонів внутрішньо переміщених осіб і громадян, які виїхали за кордон, оскільки дозволяв підтримувати фінансові зв'язки з Україною. Завдяки координації дій НБУ, міжнародних партнерів і приватних банків вдалося уникнути колапсу грошового ринку та зберегти довіру населення до банківської системи.

Висновки. У сучасних умовах воєнного стану роль грошового обігу та платіжних систем набуває особливого значення, оскільки від їх безперервного функціонування залежить економічна стабільність, фінансова безпека та соціальна стійкість держави. Завдяки злагодженій роботі Національного банку України, провідних банківських установ (ПриватБанк, Монобанк, Ощадбанк, Райффайзен Банк) та міжнародних платіжних систем (Visa, Mastercard, AMEX, UnionPay International) вдалося забезпечити безперебійність платіжних операцій, доступ населення до фінансових ресурсів і підтримку міжнародних грошових переказів.

Правові засади функціонування платіжної інфраструктури, визначені Конституцією України, Законом «Про Національний банк України», Законом «Про правовий режим воєнного стану» та нормативними актами НБУ, створили основу для ефективного реагування фінансової системи на кризові виклики. Застосовані регуляторні заходи – валютні обмеження, ліміти на зняття коштів, контроль над транскордонними операціями – забезпечили баланс між фінансовою стабільністю та потребами громадян.

Таким чином, українська банківська система довела свою гнучкість, цифрову зрілість і здатність діяти в умовах надзвичайних загроз. Вона не лише зберегла функціонування платіжної інфраструктури, але й стала важливим інструментом економічної стійкості та відновлення країни в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Банківське право України. Навч. посібн. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Назар Т.Я. та ін. Львів. СПОЛОМ, 2023. 256 с.
2. Банківське право. Підручник (для студентів закладів вищої освіти, слухачів аспірантури та курсів підвищення кваліфікації). О.В. Баклан, Є.П. Гайворонський, В.О. Тімашов, Т.О. Гуржій, О.В. Корольков, Ю.Ю. Пустовіт. За ред. Є.П. Гайворонського. Друкарський двір Олега Федорова. 2018. 346 с.
3. Банківська система: навчальний посібник. Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.; За заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
4. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління НБУ від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.
5. Кравченко Н., Будник В. Платіжні системи, перекази коштів, розрахунки в умовах воєнного стану: нове в правовому регулюванні. *Право в умовах війни*. 2022. URL: <https://law-in-war.org/platizhni-sistemy-perekazy-koshtiv-rozrahunky-v-umovah-voyennogo-stanu-nove-v-pravovomu-regulyuvanni>.